

SPRAWOZDANIE Z XIII KONFERENCJI NAUKOWEJ „ŻYCIE PRYWATNE
POLAKÓW W XIX WIEKU. ENTUZJAZM I SCEPTYCYZM
WOBEC NOWOCZESNOŚCI”, OLSZTYN, 4–5 GRUDNIA 2025 R.

Report on the 13th Scientific Conference “The Private Life of Poles in the 19th Century. Enthusiasm and Skepticism About Modernity”, Olsztyn, December 4–5, 2025

SŁOWA KLUCZOWE: sprawozdanie naukowe, konferencja naukowa, życie prywatne, XIX wiek, nowoczesność

KEYWORDS: scientific report, scientific conference, private life, nineteenth century, modernity

W dniach 4–5 grudnia 2025 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (UWM) odbyła się XIII Sesja Naukowa z cyklu „Życie prywatne Polaków w XIX wieku” zatytułowana „Entuzjizm i sceptycyzm wobec nowoczesności”¹. Wydarzenie, organizowane przez Instytut Historii UWM, Instytut Historii Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ) oraz Polskie

¹ Dotychczas odbyło się 12 konferencji w ramach cyklu, kolejno: „Życie prywatne Polaków w XIX wieku”, „Życie prywatne Polaków w XIX wieku – Portret kobiety”, „Życie prywatne Polaków w XIX wieku – Świat dziecka”, „Życie prywatne Polaków w XIX wieku – Wokół mody”, „Życie prywatne Polaków w XIX wieku – Prywatne światy zamknięte w listach”, „Życie prywatne Polaków w XIX wieku – O mężczyźnie (nie)zwykajnie”, „Życie prywatne Polaków w XIX wieku – Kariera w optyce prywatności”, „Życie prywatne Polaków w XIX wieku – W zwierciadle rzeczy”, „Życie prywatne Polaków w XIX wieku – Perspektywa stołu”, „Życie prywatne Polaków w XIX wieku – Śmiech, humor, satyra”, „Życie prywatne Polaków w XIX wieku – Requiem” oraz „Życie prywatne Polaków w XIX wieku – Relacje, więzi, parantele”, źródło: <https://www.zycieprywatne.uni.lodz.pl/> (dostęp: 7.12.2025).

© by the author, licensee Lodz University – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding Information: Doctoral School of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn **Conflicts of interests:** None.

Ethical Considerations: The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Declaration regarding the use of GAI tools: not used

(Received: 2025-12-07. Verified: 2025-12-08. Accepted: 2025-12-11)

Towarzystwo Historyczne – Oddział w Olsztynie, zgromadziło liczne grono badaczy z ośrodków naukowych całego kraju. Dwudniowe obrady obejmowały sesję plenarną, kilka równoległych paneli tematycznych oraz wydarzenia towarzyszące, składając się na wieloaspektowe spojrzenie na fenomen nowoczesności w życiu społecznym, kulturowym i prywatnym XIX w.

Obrady rozpoczęto uroczystym otwarciem konferencji, w trakcie którego głos zabierali prof. dr hab. Jarosław Kita z UŁ, dr hab. Maria Korybut-Marciniak, prof. UWM oraz dr hab. Andrzej Korytko, prof. UWM, w podwójnej roli – dyrektora Instytutu Historii UWM oraz prezesa olsztyńskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, po którym nastąpiła sesja plenarna. Składała się ona z pięciu wystąpień, które wyznaczyły główne kierunki interpretacyjne całej sesji. Jako pierwszy głos zabrał prof. dr hab. Jarosław Kita (UŁ), przedstawiając referat dotyczący związku między nowoczesnością gospodarczą a rozpowszechnieniem uprawy buraka cukrowego w Królestwie Polskim. Wystąpienie ukazywało, jak na pozór wąski temat gospodarczy może stanowić zwierciadło szerszych przemian cywilizacyjnych. Prelegent zwrócił uwagę, że rozwój cukrownictwa w XIX w. był nie tylko przykładem postępu technologicznego, ale również powstania nowych modeli organizacji pracy oraz zmian w strukturze społecznej wsi.

Następnie dr hab. Damian Szymczak, prof. UAM (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu), zaprezentował analizę modernizacji kultury politycznej Galicji w drugiej połowie XIX w. Referat ukazywał ambiwalentny charakter przemian – łączący elementy postępu, rozwoju instytucjonalnego i rosnącej świadomości obywatelskiej z równoległymi zjawiskami degeneracji, stagnacji oraz konfliktów społecznych. Trzecie wystąpienie, autorstwa dr. hab. Kamila Śmiechowskiego, prof. UŁ, poświęcone było przejawom wielkomiejskiej nowoczesności w prasie Królestwa Polskiego przełomu XIX i XX w. Prelegent zaprezentował fascynujący przegląd miejskich trendów i praktyk, które wówczas zdobywały popularność, takich jak rozwój infrastruktury, kultura prasy masowej czy narodziny nowej obyczajowości miejskiej.

Kolejny referat wygłosiła dr hab. Maria Korybut-Marciniak, prof. UWM, omawiając nowe formy dobroczynności w Wilnie pierwszej połowy XIX w. Pokazała, że działalność filantropijna, często postrzegana jako tradycyjna, również wpisywała się w proces modernizacji – zarówno poprzez rozwój stowarzyszeń, jak i profesjonalizację działań pomocowych.

Ostatni w sesji plenarnej głos zabrał prof. dr hab. Tadeusz Stegner (Uniwersytet Gdański), analizując przeobrażenia w nadbałtyckich kurortach XIX stulecia. Kurorty te odzwierciedlały procesy urbanizacji, rozwój infrastruktury rekreacyjnej i leczniczej, a także przemiany w kulturze wypoczynku i zdrowia.

Sesja zakończyła się bardzo żywą dyskusją. Już na tym etapie było jasne, że poziom merytoryczny konferencji jest wyjątkowo wysoki, a prezentowane

zagadnienia – mimo historycznego zakorzenienia – mają liczne odniesienia do współczesnych problemów społecznych, politycznych i kulturowych.

Pierwszy blok paneli podzielony był na dwa równoległe segmenty: „Nowe media i praktyki codzienności: kultura popularna XIX wieku” oraz „Instytucje, prawo i ruchy społeczne w procesie modernizacji”.

W wielu referatach w panelu „Nowe media i praktyki codzienności” pojawiał się motyw medialnego i kulturowego wymiaru modernizacji. Poruszano kwestie: popularyzacji szachów jako symbolu szerzenia nowoczesnego sposobu myślenia, funkcji kart pocztowych w życiu codziennym, rozwoju kultury tańca nowoczesnego w Polsce. Wszystkie wystąpienia wywołały ożywioną dyskusję – szczególnie te dotyczące kultury ciała i nowych form aktywności, gdyż pokazywały, jak silnie XIX w. wyznaczył ramy dla współczesnych praktyk społecznych.

Referenci podczas panelu „Instytucje, prawo i ruchy społeczne” koncentrowali się na zagadnieniach instytucjonalnych i prawnych. Analizowano między innymi: ambicje modernizacyjne Józefa K. Szaniawskiego, romantyczną teorię „promionków” Tomasza Zana, adaptację społeczeństwa do realiów kapitalistycznych, refleksje nad tworzeniem nowoczesnego społeczeństwa w literaturze oraz ambiwalencje życia przemysłowca w drugiej połowie XIX w. W tej części zaprezentowany został również referat „Czy III Statut Litewski stał się reliktem prawa w XIX wieku? Próba ogólnego porównania przepisów statutowych z Kodeksem Napoleona”. Wystąpienie stanowiło próbę ukazania, w jakim stopniu system prawny dawnej Rzeczypospolitej zachował swoją funkcję w warunkach nowoczesności XIX w. oraz jak wypadał na tle jednego z najbardziej wpływowych kodeksów nowożytnej Europy. Obie części panelu potwierdziły, że temat modernizacji XIX w. można analizować z wielu perspektyw: politycznej, prawnej, społecznej, kulturowej i gospodarczej.

W kolejnych dwóch panelach, które odbyły się po przerwie obiadowej, kontynuowano tematykę z porannej części. W części 2 panelu I omawiano rozwój fotografii portretowej, nowoczesną kulturę wizualną Juliusza Słowackiego, porady prasowe jako medium kształtowania modeli życia codziennego oraz pionierskie podróże automobilowe końca XIX w. Z kolei w części 2 panelu II podjęto kwestie gospodarcze, ekonomiczne i społeczne: tranzytu towarów przez porty czarnomorskie, nowoczesności na łamach prasy ziemianek, przemian w elitach społecznych oraz początków działalności publicznej senatorów chłopskiego pochodzenia.

Referaty te pokazały, jak niezwykle dynamicznym okresem był XIX w. w zakresie transportu, mediów, organizacji pracy, mobilności społecznej oraz wizerunku publicznego jednostek. Każda z sesji zakończyła się żywą dyskusją. Warto podkreślić, że niemal każdy panel – niezależnie od tematyki – wzbudzał intensywną wymianę opinii, co świadczyło o wysokim poziomie zaangażowania prelegentów i uczestników dyskusji.

Panel pod tytułem „Zdrowie, choroba i zaufanie do nauki” należy wyróżnić, ponieważ w mojej ocenie był najciekawszy merytorycznie. Choć dotyczył problematyki medycznej przełomu XVIII i XIX w., to liczne elementy tych debat zachowują aktualność do dziś: kwestie zaufania do medycyny, sporów o szczepienia, definiowania zdrowia psychicznego czy ludowego rozumienia choroby. Wystąpienia dotyczyły m.in.: oporu wobec szczepień, diagnozy neurastenii jako choroby nowoczesności oraz ludowych praktyk leczniczych na Mazurach. Prelegenci ukazywali, że wiele zjawisk, które postrzegamy jako współczesne (np. kryzys zaufania do nauki czy rozbieżności między medycyną akademicką a praktykami ludowymi), mają swoje odpowiedniki sprzed ponad stu lat.

Po zakończeniu panelu odbyła się uroczystość nadania godności honorowego członka PTH dr. Jerzemu Sikorskiemu związanemu od wielu lat z Oddziałem w Olsztynie. Wręczenia najwyższego odznaczenia przyznawanego przez Towarzystwo dokonali Prezes PTH prof. dr hab. Robert Litwiński oraz wiceprezesa PTH – prof. dr hab. Jarosław Kita i dr hab. Andrzej Korytko, prof. UWM. Nowy członek honorowy PTH wygłosił krótką mowę, a następnie licznie zgromadzona publiczność mogła złożyć gratulacje.

Drugi dzień obrad rozpoczęła promocja książki pt. *Jak Ty będziesz zadowolony, to i ja będę zadowolona. Listy Pauliny i Aleksandra Wielopolskich z lat 1860–1862* opracowanej przez mgr Aleksandrę Staniszewską z UŁ. Wydarzenie to wpisywało się w ogólny charakter konferencji, ukazując prywatny wymiar życia elit XIX w.

Następnie odbyły się kolejne panele tematyczne. Wystąpienia w panelu „Para, ruch, szybkość” dotyczyły kultury transportu, urbanizacji, dynamiki zmian i wpływu nowych technologii na doświadczenie codzienności. Szczególną uwagę zwróciły prezentacje o parowcach na Wiśle, tramwajach miejskich, rozwoju przemysłu na Górnym Śląsku oraz refleksje Bolesława Prusa na temat postępu.

Referenci w ramach panelu „Nowoczesność widziana z bliska” przedstawili mikrohistorie rodzin szlacheckich, artystów, ziemian oraz twórców. Omawiano relacje epistolarne, codzienność elit i ich stosunek do przemian modernizacyjnych. Ciekawym elementem był referat o wybitnym artyście-obywatelu – Janie Matejce – i jego stosunku do nowoczesności.

W ramach kolejnego panelu poruszono tematykę „Przemysłu, rolnictwa i gospodarki”. W dwóch częściach panelu pojawiły się tematy dotyczące gospodarki, rolnictwa, ekonomii i przemysłu: modernizacji majątków ziemiańskich, gospodarki leśnej, innowacji ekonomicznych, relacji z podróży dokumentujących rozwój przemysłu, a także roli harcerstwa w propagowaniu nowoczesnych idei społecznych.

Ostatnia część panelu, obejmująca m.in. tematy poświęcone: gospodarce leśnej w Galicji, rozwojowi maszyn rolniczych i działalności towarzystw rolniczych na ziemiach litewsko-białoruskich, przemianom struktury ekonomiczno-demograficznej

miejscowości Jednorozec zwieńczyła obrady konferencji. Zakończono ją wspólną dyskusją oraz podsumowaniem dwóch dni sesji.

Konferencja wyróżniała się bardzo wysokim poziomem merytorycznym. Dobór tematów, różnorodność podejść badawczych, bogactwo prezentowanych źródeł oraz otwartość uczestników na dyskusję świadczą o doskonałej kondycji badań nad XIX w. Szczególnie cenne było to, że niemal każdy panel wywoływał wzmożone dyskusje i wymianę opinii między prelegentami i słuchaczami. Zastosowanie szerokiej perspektywy – od historii gospodarczej, przez kulturę i prawo, aż po medycynę i kulturę popularną – pozwoliło na ukazanie nowoczesności XIX w. jako fenomenu złożonego, wewnętrznie sprzecznego, ale zarazem inspirującego i twórczego.

Warto podkreślić, że wiele analizowanych problemów ma współczesne odpowiedniki: spory o szczepienia, kryzys zaufania do nauki, przemiany mediów, mobilność społeczna czy napięcia między tradycją a postępem. Dzięki temu konferencja nie tylko wzbogaciła wiedzę o XIX w., ale również ułatwiła refleksję nad aktualnymi wyzwaniami społecznymi.

Pod względem organizacyjnym wydarzenie stało na bardzo wysokim poziomie. Obrady przebiegały zgodnie z harmonogramem, przerwy były dobrze zaplanowane, a zaplecze techniczne i logistyczne nie budziło zastrzeżeń. Atmosfera konferencji sprzyjała merytorycznej dyskusji i wymianie doświadczeń. Konferencja unaoczniała, jak głęboko XIX w. ukształtował współczesny świat i jak wiele zjawisk, które wydają się nowe, ma swoje korzenie w epoce, która od dawna stanowi przedmiot zainteresowania historyków.

Przemysław Rozental

Szkoła Doktorska Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
Doctoral School of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn

 <https://orcid.org/0000-0001-7194-0444>

NOTKA O AUTORZE • ABOUT THE AUTHOR

Mgr Przemysław Rozental – absolwent studiów prawnych na Wydziale Prawa i Administracji oraz historycznych na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Doktorant Szkoły Doktorskiej UWM.

Zainteresowania naukowe: historia prawa, historia prawodawstwa na ziemiach polskich, historia społeczna XIX w.

 przemyslaw.rozental@uwm.edu.pl